

Pesach 5770:

Quinoa Qitniyos "Inca"-sition

בענין קינוע וקטניות בפסח

יהודה ברוך טוכמאן

שבת פרשת ויקרא

March 20th, 2010

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף לה עמוד א (1)

משנה. אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח: בתפילין, בשעורים, בכוסמין, ובשיבולת שועל. גמרא. הני - אין, אורז ודוחן - לא. מנהני מילי? אמר רבי שמעון בן לקיש, וכן תמא דבי רבי ישמעאל, וכן תמא דבי רבי אליעזר בן יעקב: אמר קרא לדברים טז. לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים הבאים לידי חימוץ - אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה, יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סירחון. ומנהני מילי? אמר רבי יוחנן בן נורי, דאמר, אורז מין דגן הוא, וחייבין על חימוצו כרת. דתניא: רבי יוחנן בן נורי אוסר באורז ודוחן, מפני שקרוב להחמיץ.

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיד עמוד ב (2)

מאי שפי תבשילין? אמר רב הונא: סילקא וארוזא. רבא הוה מיהדר אסילקא וארוזא, הואיל ונפיק מפומיה דרב הונא. אמר רב אשי: שמע מינה דרב הונא: לית דחייש להא דרבי יוחנן בן נורי. דתניא, רבי יוחנן בן נורי אמר: אורז מין דגן הוא, וחייבין על חימוצו כרת, ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח.

ב"ח אורח חיים סימן תנג (3A)

א אלו דברים וכו'. משנה בפרק כל שעה ורבי יוחנן בן נורי פליג ואמר דאורז נמי מין דגן הוא ואמרין בפרק ערבי פסחים דלית דחש להא דר' יוחנן בן נורי וכיון דלית הלכותא כוותיה באורז ודוחן כל שכן שאר מינים דמודה בהו ר' יוחנן בן נורי וכן כתב הרמב"ם בריש פרק ה' ופרק ו' (ה"ד) דשאר מינים נמי לא וכמ"ש רבינו:

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ה הלכה א (3B)

אין אסור משום חמץ בפסח אלא חמשת מיני דגן בלבד, והם שפי מיני הטים שהן החטה והכוסמת, ושלושת מיני השעורים שהן השעורה ושבולת שועל והשיפון, אבל הקטניות כגון אורז ודוחן ופולים ועדשים וכיוצא בהן אין בהן משום חמץ אלא אפילו לש קמח אורז וכיוצא בו ברותחין ולסותו רבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמיץ הרי זה מותר באכילה שאין זה חמוץ אלא סרחון.

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תנג (4A)

אלו דברים שיצאים בהן ידי חובת מצה בחטין ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ושיפון אבל לא באורז ושאר מינים וגם אין באין לידי חימוץ ומותר לעשות מהן תבשיל וכן בכל מיני קטניות. ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל לפי שמיני חטין מתערבין בהן וחומרא יתירא היא זו ולא נהגו כן.

רבינו ירוחם - גוללות אדם ותוה נתיב ה חלק ג (4B)

ואינו בא לידי חמוץ אלא עיסה הנעשית מאלו הה' מינים שכתבתי למעלה אבל לא אורז ודוחן ולא שום מיני קטנית כר מוכח בפסחים וכן הסכימו כל הפוסקים, ומותר לעשות כל מיני תבשיל מכל המינים בפסח זולתי מה' המינים. ואותם שנהגו שלא לאכול אורז ומיני קטנית מבושל בפסח מנהג שטות הוא זולתי אם הם עושין להחמיר על עצמם ולא ידעתי למה.

ספר מצוות קטן, הגהות רבינו פרץ מצוה רכב הגהה יב (5A)

ועל הקטניות כגון פו"ש ופול"י ור"ש ועדשים וכיוצא בהם רבותיהם נוהגים בהם איסור שלא לאוכלם בפסח כלל, וכן נראה כמדומ' ששמעתי על הפול"י שלא לבשל" בפסח כי אם במים רותחים מתחלת נתינתן בקדרה. וגדולים נוהגים בהם היתר, ומורי רבים יחיאל היה נוהג לאכול בפסח פול הלבן שקורין פו"ש וגם היה אומר כן בשם גדולים, ומביא ראיה דאפילו באורז דחשיב ליה רבי יוחנן בן נורי מין דגן לגבי חימוץ. קאמר תלמודא לית דחש לה להא דרבי יוחנן. מיהו קשה הדבר מאד להתיר דבר שמהגין בו העולם איסור מימי חכמים הקדמונים. דמסתמא לא נהגו בו איסור מחמת חימוץ עצמו דלא טעו בדבר שהתפוקות של בית רבן שלמדו ההלכה יודעין דאיכא בהדיא בפסחים דאין בא לידי חימוץ כ"א מה' המינים. ולכך נראה לקיים המנהג ולאסור כל קטנית בפסח, ולא מחמת חימוץ עצמו כי טעות הוא לומר כן. (1) אלא מטעם גזירה הוא דכיון דקטנית מעשה קדרה הוא, ודגן נמי מעשה קדרה הוא כדביא אי הוי שריב קטנית אולי אתי לאיחלופי ולהתיר ד"סא כיון דאידי ואידי מעשה קדרה הוא, (2) וגם מידי דמידגן הוא כמו חמשת המינים, כדאיכא בפרק השוכר את הפועלים דקרי לקטנית מידי דמידגן. (3) וגם יש מקומות שרגילים לעשות מהם פת כמו מחמשת המינים ולכך אתי לאיחלופי לאותו שאיב בני תורה. ולא דמי למיני ירקות כגון כרוב וכרשין וכיוצא בהן דהנהו לא דמי כלל לדגן ולא אתי לאיחלופי. ומנהג הגון הוא ליזהר מכל קטנית כדפרי', ואפילו מתורדל משום דהוי מידי דמידגן, אף על גב דתלמודא שרי אורז זהו דוקא בימיהם שהיו כולם בקיאים בהלכות איסור והיתר, אבל עכשיו ברורות אחרונות ודאי יש לגזור כדפרי'.

ב"ח אורח חיים סימן תג (58)

ומה שכתב ויש אוסרין לאכול אורז וכו'. כן כתב הסמ"ק. אבל לא מסעם שכתב רבינו לפי שמיני חיסין מתערבין בהו אלא כיון שראוי לעשות ממנו עיסה אתי לאיתלופי בשאר מיני עיסות דגן לאותן שאינן בני תורה והאריך בזה וכן כתב במדרכי בפרק כל שעה (סי' תקפח) וכך נהגו ואף החרדל דליכא מאן דפליג אהא דתנן (מ ב) אין טתנין קמח לתוך חרוסת או לתוך החרדל דאלמא דהחרדל בעינו שרי נמי נהגינן לאסור דהוה ליה נמי קטנית. מיהו בנתערב בתבשיל בפסח שרי וכן פסק בתרומת הדשן (ח"א) סימן קי"ג:

תרומת הדשן סימן קיג (5c)

שאלה: תבואה של מיני קטנית שאינה מחמשת המינים שנפל עליה מים, וקרוב לודאי הוא שנתחמצה, שרי להשהות בפסח או לא? תשובה: יראה דשרי. וכן השיב לי אחד מהגדולים בתשובה אחת וכתב סעם לדבריו, משום דרבינו יחיאל וחביריו מתירין אפי' באכילה, אינה אכלי ואנן לא משהינן..... ולא חיישינן למראית העין פן יטעו מדגן זה לדגן ה' מינים, או איכא למיחש דילמא איערב בהנהו קטנית מה' המינים, דכל הני חששות לא חיישינן אלא לאסור באכילה אבל לא לשהות. ונראה ג' כ דמותר ליהנות באותו תבואה בפסח, כגון ע"י הדלקה משמן זרע ושומשמי וזרע קנבוס..... ונראה להביא ראייה להתיר בהנאה, מהא דפ' אלו עוברין דשאור דרבי מאיר לרבי יודא נותנו לפני כלבו, ופ' שם בתוס' דמ"מ אסור באכילה, אלמא דבכל מידי דבדאי אינו חמץ, אלא דומה לחמץ לא אסרין ליה אלא באכילה ולא בהנאה. אע"ג דטובא מחמירין באיסור הנאה, דהא קי"ל דגזירה במשהו בפסח אוסר אפי' בהנאה..... אמנם נראה דמ"מ יש לנו לדמות ל"ד, לההיא דשיאור דרבי מאיר לרבי יודא, דהתם ליתא ביה כלל דררא דחמץ, דמצה מעלייתא היא, אלא דדמי לחמץ, לכך לא אסרין לה אלא באכילה, ובג"ד נמי דלית ביה דררא דחמץ דקים לו דאין בא לידי חמוץ אלא ה' מינים, אלא דאסרין להו דמ"ד דמדגן אינו ואתי לאיתלופי בדגן דה' המינים, ומש"ה די לנו דאסורי' באכיל', אבל איסור חמץ במשהו דיש כאן חמץ גמור אלא שנתבטל, הואיל והחמירו לאסור במשהו לענין אכילה, ה"ה דהחמירו לענין הנאה..... נראה אם נמצא גרגיר של מיני קטנית בקדירה או בתבשיל, לא מחמירין כלל לאסור התבשיל אפי' באכילה, דגזירה דאיסור משהו ליתא אלא בתבואה דה' מינים, הנראה לע"ד כתבתי.

בית יוסף אורח חיים סימן תג (6A)

ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות וכו' וחומרא יתירה היא זו, גם רבינו ירוחם (נ"ה ח"ג מא.) כתב..... מנהג שטות הוא זולתי אם הם עושים להחמיר על עצמם ולא ידעתי למה.... ובהגהות מיימוניות פרק ה' (ה"א דפו' קושטא) כתב בשם סמ"ק (סי' רכב עמ' רלא הגהות הר"ף אות יב) על הקטניות..... וגם המדרכי כתב בפרק כל שעה (סי' תקפח) כל זה בשם סמ"ק (שם) וזית דחש לדברים הללו זולתי האשכנזים:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תג סעיף א (6B)

אלו דברים שיוציאים בהם ידי חובת מצה, בחטים ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ובשיפון, (והמנהג ליקח לכתהלה חטים), (מהרי"ל), אבל לא באורז ושאר מיני קטניות, וגם אינם באים לידי חימוץ ומותר לעשות מהם תבשיל. הגה: ויש אוסרין (טור והגהות מיימוני פ"ה ומדרכי פ' כל שעה). והמנהג באשכנז להחמיר, ואין לשנות. מיהו פשוט דאין אוסרין בדיעבד אם נפלו תוך התבשיל, וכן מותר להדליק בשמינים הנעשים מהם, ואינו אוסרין אם נפלו לתוך התבשיל, וכן מותר להשהות מיני קטניות בבית (ת"ה סי' קי"ג). וזרע אקלי"א (מהרי"ל) ואני"ס אליית"ר אין מיני קטניות, ומותר לאכלו בפסח, כן נ"ל.

ביאור הגר"א אורח חיים סימן תג סעיף א (7A)

ויש אוסרין. מפני שהם מעשה דגן כמו דגן וגם יש מקומות שעושין פת מקטניות ואתי לאחלופי וגם פעמים תבואה מעורב בהן וא"א לברור יפה לכך נהגו לאסור וסמך להמנהג ממ"ש מ' ב' ר"פ שרי' כו' א"ר איכא כו' וע"ש בתוס' ד"ה רבא ונראה לר"י כו' ואף שעדשים מין קטניות משום אחלופי כ"ש בזמן הזה שיש להחמיר:

והמנהג כו'. כמ"ש בפסחים נ' ב' כבר קבלו אבותיכם כו' וירושלמי שם הביאו הרא"ש שם וכ"ד שידוע בו שהוא מותר ונהיג בו איסור כו':

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מ עמוד ב (7B)

רב פפי שרי ליה לבורדיקי דבי ריש גלותא לממחה קדירה בחסיסי. אמר רבא: איכא דשרי כי האי מילתא בדוכתא דשכיחי עבדי? איכא דאמרי: רבא גופא מחי לה קידרא בחסיסי.

תוספות מסכת פסחים דף מ עמוד ב (7C)

רבא מחו ליה קידרא בחסיסי - פ"ה קימחא דאבישונא, וקשה דהא לעיל (דף לו:): אסרין וליכא מאן דפליג. ונראה לר"י כדפירש בערוך בחסיסי קמח של עדשים דאין דרכם לבא לידי חימוץ כל כך.

ד7

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נ עמוד ב

בני ביישן נהוג דלא הוו אזלין מצור לצידון במעלי שבתא. אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן, אמרו לו: אבהיתן אפשר להו, אכן לא אפשר לן. - אמר להו: כבר קיבלו אבותיכם עליהם, שנאמר +משלי יא א/+ שמע בני מוסר אביר ואל תטש תורת אמך

8

חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל קכז סעיף א

כל מיני קטניות וזרעונים כגון "רייז" [אורז] "הירד" [דוחן] "גריקע" [קסמת] וכל דבר שבעולם, בין הם עצמם שלימים ובין הקמח שלהם, אפי' כשיגחו אותם זמן מרובה וישרו במים, לא יבואו לידי חימוץ אלא לידי סרחון, ולכן מן התורה מותר לאכלם ולעשות מהקמח כל מה שירצו. אך הגאונים שהיו כמה מאות שנה לפנינו נהגו לאסור, מפני העמי ארצות שיבאו לסעות ויאמרו מאי שמי קמח קטניות או קמח ה' מיני דגן, ולא ידעו הסעם, ולכן נהגו כל תפוצת הגולה האשכנזים וכן במדינות פולין שגם הם נחשבים מבני אשכנזים, לאסור..... וכיון שאבותינו נהגו כך, אסור לנו לשנות. משום אל תטוש תורת אמך [משלי א, ח]..... וכן בכל מנהגי ישראל שנהגו באיזה דבר אף על פי שלא עשו דבר זה לתקנה אלא שנהגו כך מעצמם, איכא איסור לאו מדברי נביאים כמו שכתוב אל תטוש כו'. אבל דבר שתקנו חז"ל או אפי' הגאונים שבזמנינו לעשו סייג וגדר לתורה,..... כך תקנו חז"ל שאף על פי שאסור מדאורייתא לעבור עליו, מכל מקום יהיה ספיקו לקולא. ולכן בשעת הדחק שאין לאדם מה לאכול אלא בדוחק גדול, מותר לבשל קטניות ושאר דברים, ומכל מקום כל מה שאפשר ליהדר מאורז ודוחן "רעקע" (שקורין טאטארק), יזהר מהם, כי הם דומין יותר לה' מינים (ועיין ב"א סי' כ"ח מה שכתבתי), ומכל מקום בדיעבד אם נפל דבר מאלו לתוך התבשיל, מותר אם יש רוב בהיתר כנגדם ואינו בעין, ומה שהוא ל"כר, יזרק, ומותר להדליק בשמנם וליהנות מהו. אבל אסור לעשות מהו "יש" (עיין "א סי' ל"א), וכן נהגו שלא לאכול חרדל אפי' נתערב קודם פסח בין וכיצא בו, כיון דדרכו בכך לערב, ומכל מקום מותר להשהות כל שאר מינים בבית, אף על פי שנפלו עליהם מים, ואפילו צמחו..... דברים המתירים ואחרים נהגו בו איסור מחמת שהיו סוברים שהוא איסור ועכשיו נתברר לו שהוא מותר, או שהיה סבור שהוא איסור גדול ונתברר לו שאין איסור כל כך, אף על גב שיש אומרים דצריך התרה, כבר ל"רמ"א ב"ד סימן ר"ד סעיף א'. דנהגין כסברת האומרים דאינו נדר כלל, ואין צריך התרה..... ולפי זה נראה לי פשוט, דמה שיש מהגים שלא לאכול צנון ושומים שאין לזה שום טעם וריח, מותר להתיר להם בפשיטות, דבדאי בזה לא שייך שום סייג:

9א

שערי תשובה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנג סעיף א

קטניות -..... ובקונטרס טוב עין להגאון האזולאי ז"ל בסוף ספר וועד לחכמים שם כתב..... שגדול אחד היה מחמ"א אף בקאפ"א אע"ג דדאי פרי עץ הוא נראה שרוצה להחמיר לפי שההמון לא ידעו מה הוא וידמו שהוא ג"כ מין קטניות ויתירו הכל ויפראו גדר הראשונים, ומ"מ אף במקומות שקיבלו חומרא זה בקאפ"א גם כן אם תרכו קודם הפסח יש להקל וכמ"ש בשב"י ח"ב סי' ה' ודלא כהחך יוסף עכ"ל. ובמקומות אלו נוהגים היתר פשוט בקאפ"א ואף על פי כן זריזין מקדימין לחרוך הקאפ"א קודם פסח וגם לעיין קודם שקונים אותם לברר משם תערובות אורז ושאר מינים להיות נקיה מכל משום חומרא דפסח וברכת טוב תבא עליה', וע' בשב"י שם שכתב בטי"א שמעתי שרבים פורשים לפי שיש חשש רמאות שמשמשין בטי"א ואח"כ חוזרים ומייבשים אותם למכור ושמא משתמש תחלה עם חמץ וכן שמעתי משלימים וכן רבים לכן שומר נפשו ירחק מהם כי בפסח צריך הרחקה טפי כו' ע"ש ונ"מ נראה שאין לחוש לכלים שנתבשל בהם טיי"א או משפר מהטי"א לתוך המאכל. ויש נוהגין היתר בטי"א שבאה מן התגרים אשר במדינות גידולם וגם הבקאים מעידיהם שהוא כשר לפסח על ידי שמכירים במראה וטעם וריח שיש הבדל בין טיי"א שנתבשלה ונתייבשה לבין הטי"א הבאה כדרך גדילתה ולא שלט בה אור לבשלה כלל:

98

שו"ת שבות יעקב חלק ב סימן ה

ועל דבר הקאוי לשתותו בפסח דרכי להורות דכל שנתרכו קודם פסח בידי ישראל מותר לשתותו בפסח כי אף אם נאמר דהוי כמיני קטניות או שיש לגזור בהם משום מיני קטניות אף שגדילים באילנות כפי המשמע והיא גופ' גזיר' מ"מ כיון שחורכין אותו קודם פסח עד שנפסל מאכילת כלב א"כ אין חשש איסור כלל. ואע"ג דמבואר בא"ח סי' תמ"ב דאפ"ה אסור לאכול החמץ שנחרך קודם זמנו רק לקיימו מתירין היינו חמץ דגן גמור משא"כ מיני קטניות ודאי אין איסור בחרכו קודם זמנו. ועוד דהא רבים אומרים דאין זה מיני קטניות כלל מש"ה אין להחמיר כולי האי. אכן בטע שמעתי שרבים פורשים שלא לשתותו בפסח לפי שיש חשש רמאו' שמשמשין בטע ואח"כ חוזרין ומייבשין אותו למכור ושמא משתמש תחלה עם חמץ וכן שמעתי משלימים וכן רבים. לכן שומר נפשו ירחק מהם כי בפסח צריכין הרחקה טפי. ובאמת הראשונים לא הזכירו דינים אלו לפי שלא היה מצוי ביניהם דברים כאלו במדינות אלו רק חדשי' מקרוב באו מארץ תורגומה והמלע"ד כתבתי חק' יעקב.

10

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנג סעיף א

(ז) ואין לשנות - ואפילו באחרון של פסח ג"כ אין להקל בזה. ומ"מ בשעת הדחק שאין לאדם מה לאכול מותר לבשל כל המינים חוץ מה' מיני דגן. ומ"מ גם בכגון זה יקדים קטניות לאורז ודוחן ורעקע שהם דומין יותר לה' מינים ושייך בהו טפי למיגרן [נפשוט דה"ה לחולה אף שאין בו סכנה דמותר לבשל לו אם צריך לצרף לבדוק ולברור יפה יפה בדקדוק היטב שלא ימצאו בס גרעינים מה' מיני דגן. וכתב החתם סופר בתשובה סי' קכ"ב דאפילו במקום שיש להתיר מ"מ יתלטנו לכתחלה ברוחחין דכל מה דאפשר למנון מתקנינו וכ"כ הח"א:

עורך השולחן אורח חיים הלכות פסח סימן תנב (118)

ידע דאף דמדינא מותר לאכול אורח וכל מיני קטניות בפסח מ"מ הנהיגו רבותינו ואבותינו. זה הרבה מאות מן השנים וקבלו עליהם באיסור לבלי לאכול אורח ומיני קטניות בפסח (1) מפני שדבר ידוע הוא שכמה וכמה גרעיני תבואה נמצאים בהם (2) ועוד כיון דדגן מעשה קדירה כמו שמבשלים גרויפין של שעורים ושל שבלת שועל וקטניות מעשה קדירה וההמון שאינם בקיאים אתו לאחלופי זה בזה [הגהמ"ן] (3) וכן כיון שראוי לעשות ממיני קטניות עיסה כמו כמה מדינות שאוכלין במקום לחם הני חסי תירס לא יחלקו ההמון בין עיסה לעיסה [ב"ח וט"ז] ואיסור זה כיון שקבלו אבותינו משום גדר מדין תורה אסור לנו לבטל והמפקקים והמקילים בזה מעידו על עצמם שאין בהם יראת שמים ויראת חטא ואין בקיאות בדרכי התורה..... והנני מביא ראיה ברורה למנהג זה מירושלמי כל שעה [פ"ב הל' ד'] דהנה ר' יוחנן בן מרי חולק ואומר דאורח מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת משום דס"ל דגם קמח אורח בא לידי חימוץ ורבנן סברי דאין בא לידי חימוץ אלא לידי סרחון ופורץ הירושלמי ויבדקנה כלומר מעשה עיסה מאורח ונבדוק אם בא לידי חימוץ או לידי סרחון ומתירץ על עיקר בדיקתה הן חולקין ריב"ז סבר שבדקוה ומצאוה שבא לידי חימוץ ורבנן סברי שבדקוה ומצאוה שאינה באה לידי חימוץ ע"ש והשתא ק"ו הדברים דאם בגדולי התנאים נפל מחלוקת בדבר שהחוש מעיד עליו זה אומר כן מעיד החוש וזה אומר ההיפך ק"ו בן בנו של ק"ו שסתם בני אדם אלפי אלפים קטני הדעת שיוכלו לטעות בזה שיאמרו שגם זה בא לידי חימוץ ועכ"ז התירו חכמים וא"כ ה"ה במין תבואה זו או זו שידמו זל"ז וזהו ראיה גמורה לדברי רבותינו הקדושים שאזרו על זה וידעו מאיזה טעם שאזרו ועם כי יש מדינות שלא נהגו בתומרא זו מ"מ כל מדענת אשכנז וצרפת ורסיא ופלוגיא קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם החומרא הטובה הלזו שיש בה טעם כעיקר ופורץ גדר ישכנו נחש אך בפירוש קבלו שאם אולי יהיה שנת בצורת ח"ו שהעניים רעבים ללחם אז כל חכמי העיר ובראשם מרא דאתרא מתירים לאכול קטניות בפסח זה. ועתה שנתרבו תפוחי אדמה גם זה אין הכרת כידוע:

תלמוד ירושלמי מסכת פסחים פרק ב הלכה ד (118)

בדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשת המינין בלבד ושאר כל המינין אינן באין לידי מצה וחמץ אלא לידי סרחון רבי יוחנן בן מרי אמר קרמית חייבת בחלה שהיא באה לידי מצה וחמץ ורבנן אמרי אינה באה לידי מצה וחמץ ויבדקוה על עיקר בדיקתה הן חולקין רבי יוחנן בן מרי אמר בדקוה ומצאו אותה שהיא באה לידי מצה וחמץ ורבנן אמרין בדקוה ולא מצאו אותה שהיא באה לידי מצה וחמץ

שמעת אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל קיט סעיף כ (12)

כ. שאלה: שנת תקס"ו שנתרבו גשמים והיה דוחק גדול לעניים שלא היה באפשר למצוא חטים כשרים. אם יש להתיר לאכול קטניות ומין "רעצקע" שנתפשט המנהג בכל אשכנז וצרפת שלא לאכלם בפסח: תשובה: תחלה צריכין אנו לברר שורש האיסור מדברים הללו כי רבים חשבו שאינם אלא מנהג בעלמא. לרבי לא כן ידמה, כי המעיין ברמב"ם פ"א מהלכות ממרים שכתב דכל התקנות יש בהם עשה ול"ת, ומה שהקשה הרמב"ן מהא דאמרין ספק דרבנן לקולא, תירץ המבי"ט דכך תקום חכמים, ע"ש בלח"מ. עכ"פ לכ"ע כל תקנות שתקנו חז"ל הם כמו כל איסורי דרבנן, וכתבו כל הפוסקים דכל ב"ד שבעיר יש להם דין ב"ד הגדול לתקן תקנות ולגדור גדרים, וא"כ יש לכל תקנות הקהל או ב"ד דין איסור דרבנן..... והנה דין זה נחלק לג' דינים: א) אם הסכימו הצבור על איזה דבר לאסור לסייג ולגדר, בזה לכ"ע לא מועיל שום התנה כדאיתא ב"ד ס' ר"כח סעיף כ"ח. ב) כשלא נעשה על פי הסכמת הצבור רק שנהגו יחידים בכך באיזה דבר לסייג גם בזה לרשב"א ור"ן וריב"ש לא מהני התנה דהוי כאילו קיבל עליו לאיסור תורה, ולרא"ש מהני התנה כדאיתא שם ס' ר"ד וכתב הפרי חדש דדמא כשמותרים כולם, אבל לא מהני חרסת המיעוט ואפילו התירו להמתחרטין אינו מותר. ג) תקנה בעלמא שאינה לסייג ואפילו הוא לפרישות כתב הפרי חדש בא"ח ס' תצ"ו דלכ"ע מהני התנה..... ולפ"ז ה"ה המנהג מאכילת קטניות אנתם שאנו מבני אשכנזים לא מביעא אפ"ה נעשה ע"י הסכמת צבור או גאון ארץ שהיו בימים ההם דפשיטא דאסורא, אלא אפילו אם לא נעשה בהסכמה כיון שנתפשט מנהג זה לא גרע ממנהג שהתמירו בנות ישראל על עצמן לספור ד' נקיים וכתב רש"י בתשובה ס' ו' דאפ"י לדעת הרא"ש א"א להתיר אא"כ יתחרטו כלם, וה"ג בעינן שיתחרטו כל מדינות אשכנז ואם כן לכ"ע לא מהני התנה וקיימי באיסור דרבנן אלא אם כן אין לו מה יאכל דאז הוי חיי נפש, אבל אם יש לו לאכול דבר אחר א"א להתיר כלל, ואפילו במקום דהוי חיי נפש יותר מסתבר להתיר קטניות דאין עושין ממנו קמח במדינתו ולא אתי למחלף אבל רעצקע שהורין טאטארקע דדרר לעשות ממנו קמח ויש בו כל ג' טעמים שכתבו הפוסקים, אחד, דהוי מידי דמדגן, ב' דיש בו גרעיני דגן, ג' דמתחלף בקמח מה שאין כן בקטניות דלא מחלף, ועוד דבלתי ספק שאם יראו שמבשלין "גרויפין" מן "רעצקע" שיבשלו גם כן גרויפין מן ה' מיני דגן ומעולם לא שמעתי להתיר זה, ושמעתי שבע"ק פיירדא בשנת תקל"א ל"ב שהיה רעב גדול באשכנז הושיבו ב"ד והתירו בזלבעס שקורין עדרעפיל כי באשכנז אין אוכלין ג' כ' בולבעס כי שם עושין קמח מהם, וגם התירו קטניות אבל לא מיני גרויפין, ובאמת צל"ע דלפי מה שסתם הש"ע ס' ר"ד ס"א ג' דעת הרא"ש וכן כתב שם רמ"א דנהגין בסברא ראשונה דמהני התנה נאם כן הוי דין דקטניות ככל דין גדר, וא"כ צריך עיון איר אפשר להתיר כמ"ש דהא בעינן שיתחרטו כולם כמו שכתב רש"י ופ"ח, ואף דרש"ל כתב בחומרת ד' נקיים שהוא לכלל ישראל, אפשר דבזה ה"ה (מדינת) [מדינה], אם לא שנאמר דהיה תקנה ע"פ חכמי דור דבאמת לא מהני התנה אלא יש לו דין איסור דרבנן ובמקום דוחק לא גזרו, או אפשר שהיחידים קבלו זאת וק"ל כרשב"א דהוי לאיסור תורה רק כר היה הקבלה דבמקום דוחק לא יצטרך התנה ולא יהיה שום איסור..... וצ"ע:

13

שו"ת שאילת יעבץ חלק ב סימן קמז

ובהיותי במנהיים רצו לאסור הפרי הארץ שקורין ערד עפפול או תפוחי אדמה מפני שעושין מהם קמח ואני עמדתי כנגדם. בידוע שאין הצבור יכולין לעמוד בזולתם. והוא מאכל עניים וראיתי המעשה כמה פעמים שבני הכפרים האכילו אותם לבני ביתם מאין להם לחם ומזון די. וצחתי אותם ע"י אנשי הקהל שם שצונו על המורה שלא יאסור דבר חדש מה שלא אסרו הרבנים שישבו שם על כסא הוראה כי לא ה' בעת ההיא אב"ד. ומה טוב אם יסכימו כל חכמי הדור לדעת אחת. ומסופקני אם יבוא הדבר פעם אחת על מכונו בדור הזה שגברת הקמח. ויראים יותר מן המנהגים כמפני גופי תורה.

14

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן סג

הנה בדבר הפיאט שכתבתי שבהרבה מקומות אכלו אותם בפסח וכתר"ה תמה בטעם הדבר משום ששמע שעושין ממנו באיזה מקום גם קמח וגם שמע שזרעין כשדות כשאר קטניות. אבל ידע כתר"ה שאין זה ענין כלל שכל הדברים העושין מהם קמח נאסרו ממנהג זה. דאין לך דבר העושין ממנו קמח כתפוחי אדמה לא רק במדינה זו אלא גם ביוכאפ במקומותינו וגם בדורות הקודמים ומעולם לא חשו לאסור זה. וכן הטעם שמיני חטים מתערבין בהם שכתב הסור נמי אינו כלל שכל המינים שיש לחוש למיני חטים ושעורים שיתערבו נהגו לאסור. דהא ענין וקמעל שמתערבין בהן מיני חטים ושעורים כמפורש בט"ז סק"א ובמג"א סק"ג וגם איתא שם דקשה לבודקם וכו' סק"ס כתב שלא יסומך על בדיקת מים וקטנים מצד קושי הבדיקה. ומ"מ לא אסרום כמפורש ברמ"א. ותרדל כתב הרמ"א בסיומן תס"ד שנהגו לאסור דהו כמיני קטניות אף שאין בו הטעמים. ולכן אין לנו בדבר אלא מה שמפורש שנהגו לאסור וכן מה שידוע ומפורסם. וגם יש ליתן טעם דדין מה שנאסר במנהג הא אין זה דבר הנאסר בקבוצ חכמים. אלא שהנהיגו את העם להחמיר שלא לאכול מינים אלו שהיה מצוי לאוכלם מפני הטעמים דחשש מיני דגן שנתערבו שקשה לבדוק ומפני שעושין קמחים. אבל כיון שלא תיקנו בקבוצ חכמים לאכול דברים שיש חשש שיתערבו בהן מיני דגן ודברים שעושין מהם קמח. אלא שהנהיגו שלא לאכול מינים לא נאסרו אלא המינים שהנהיגו ולא שאר מינים שלא הנהיגו מפני שלא היו מצויין אז. שלכן תפוחי אדמה שלא היו מצויין אז כידוע ולא הנהיגו ממילא לאסורם אינם בכלל האיסור דאלו מינים שנהגו לאסור אף שיש אותם הטעם ממש דאין למילף ממנהג לאסור גם דבר שלא נהגו לאסור. וכשנתרבו תפוחי אדמה במדינותינו לא רצו חכמי הדור להנהיג לאסור. ואולי מפני הצורך. ואולי מפני שהטעמים קלושים... שהר"י קרא לזה מנהג שטות. וגם משמע שהר"ר יחיאל ושאר גדולים היו נוהגין בהם היתר אף במקום שנהגו איסור דהרי ע"ז כתב וקשה הדבר להחמיר כיון שאחרים נהגו בהם איסור. לכן חכמי הדורות האחרונים לא רצו להוסיף לאסור עוד המינים שניתוספו אח"כ רק שא"א להחמיר מה שכבר נהגו לאסור. וכן בענין וקמעל אפשר לא היו מתתלה רגילים לזרעם במקום שזרעו מיני דגן ולא היה טעם להנהיג איסור. ולכן אף אח"כ שהתחילו לזרעם במקום שזרעו מיני דגן שלכן צריכים בדיקה לא רצו לאסורם שוב. ולכן גם הפיאט לא אסרו בהרבה מקומות עוד מכ"ש. ובמקום שליכא מנהג אין לאסור כי בדברים כאלו אין להחמיר כדאיתא בח"י. ולא לו שיש להם מנהג ביחוד שלא לאכול פיאט אסור גם בפיאט אבל מספק אין לאסור. ולכן שייך שיתן הכשר שלא נתערב שם חמץ ויאכלו אלו שלא נהגו בזה איסור. וכן ראיתי שנתנים הכשר על פיאט אויל מהאי טעמא.

15

Quinoa, the grain of the Incas, has been cultivated in the Andean highlands of South America for thousands of years. The word quinoa comes from the Quecha language spoken by the Incas and many indigenous in South America. It was one of the most sacred foods of the ancient Incas. Because quinoa was so nourishing, delicious and vital they called it "chasiya mama," the Mother Grain. Every year the Inca emperor, using a golden spade, planted the first quinoa seeds of the season. Quinoa is a broad leafed annual herb. Until the 1980s, quinoa was virtually unknown in North America. Quinoa is not related to the five grains: wheat, barley, rye, oats and spelt. Quinoa is not related to millet or rice. It is a member of the "goose foot" family which includes sugar beets and beet root. Quinoa does not grow in the vicinity of the five types of grain.

16

Star K - Quinoa was determined to be Kosher L'Pesach. It is not related to the *chameishes minei dagan*-five types of grain products, nor to millet or rice. Quinoa is a member of the "goose foot" family, which includes sugar beets and beet root. The Star-K tested quinoa to see if it would rise. The result was as Chazal termed, *sirchon*; the quinoa decayed - it did not rise. Furthermore, quinoa does not grow in the vicinity of chometz, nor does its growth resemble kitniyos (see Igros Moshe O.C. Vol. 3, 63). Therefore, quinoa is 100% Kosher L'Pesach. It is recommended to purchase from manufacturers that do not process Chometz grains. Consumers are urged to carefully check grains before Pesach for extraneous matter. COR - kitniyus Edah Hachareidis - kitniyus

CRC - Quinoa is a seed similar enough to wheat and barley that they theoretically would be kitnios. However, Rav Schwartz accepts Iggeros Moshe's (OC III:63) position that foods which were not consumed by Jews at the time the minhag of kitnios began are not forbidden on Pesach. Therefore, because when the minhag began (3-4 centuries ago) no Jews lived in the South American and Far Eastern countries where these grains grew, quinoa is not considered kitnios and may be consumed on Pesach if one can be certain that no chametz-grains are mixed in. This last caveat poses a particular concern for quinoa, as these small seeds are often packaged on the same equipment as other small grains such as wheat, barley and oats, which means that they can only be used after being carefully checked that no chametz grains are mixed in. In practice, most consumers are not familiar enough with the difference between one grain and the next to be able to perform this check, and as a result they cannot use them for Pesach.

OU - "It should be noted that although Quinoa is not grown in the same vicinity as the five chometz grains mentioned above, the processing of Quinoa is often done at the same facility where they process wheat. Therefore, if you rely on the lenient opinion and treat quinoa as non-kitniyos, we suggest that you sift through the quinoa to make sure that there are no other grains mixed in."